

RECOMANACIONS

Recomanacions sobre el tractament de la comunitat gitana als mitjans de comunicació

Octubre 2018

Consell
de l'Audiovisual
de Catalunya

Se'n permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública sempre que se'n citi la procedència (autoria, títol, òrgan editor) i que no es faci amb finalitats comercials. No es permet la creació d'obres derivades sense autorització expressa dels autors i de l'editor.

Editor:
Consell de l'Audiovisual de Catalunya
c. dels Vergós, 36-42
08017 Barcelona

Federación Nacional de Asociaciones
de Mujeres Gitanas (Kamira)
c. Jesús María, 6, 4º 4ª
14003 Córdoba

1a edició electrònica: octubre 2018

Introducció

Aquestes recomanacions s'emmarquen en la campanya "No prejuicios",¹ impulsada per la Federación Nacional de Asociaciones de Mujeres Gitanas Kamira, i han estat elaborades amb la participació de les entitats i els organismes següents (per ordre alfabètic): Asociación de Mujeres Gitanas Alboreá, Asociación Nacional Presencia Gitana, Col·legi de Periodistes de Catalunya, Comissions Obreres, Consejo Audiovisual de Andalucía, Consell de l'Audiovisual de Catalunya, Federació d'Associacions Gitanes de Catalunya, Federación Autónoma de Asociaciones Gitanas de la Comunidad Valenciana, Federación Española de Municipios y Provincias, Fundació Privada Pere Closa, Fundación Secretariado Gitano, Instituto de la Mujer y para la Igualdad de Oportunidades, Mesa per a la Diversitat en l'Audiovisual, Observatorio Español del Racismo y la Xenofobia, Subdirección General para la Igualdad de Trato y la No Discriminación, Unión Romani i l'organització Women's Link Worldwide, així com activistes independents dels drets de les dones romanís.

Aquest document pretén ser una eina útil de formació i sensibilització adreçada al col·lectiu professional de la comunicació per fomentar un tractament just, digne, real, igualitari i intercultural de la comunitat gitana, tot tenint en compte la perspectiva de gènere.

Les recomanacions i les bones pràctiques que es recullen en aquest document són aplicables tant al gènere informatiu com al de la ficció i l'entreteniment, així com a la publicitat.

En un moment en què les rutines de producció i de circulació de la informació són més immediates, sobretot mitjançant internet i les xarxes socials, i el temps per elaborar la informació és més reduït, la funció del professional de la comunicació és més rellevant que mai.

La responsabilitat dels mitjans de comunicació en la creació de la imatge social

---

1 <http://noprejuicios.com/>

de l'ètnia gitana és clau i el paper que desenvolupin en la lluita contra estereotips i prejudicis millorarà sens dubte la igualtat d'oportunitats per a tothom. El 2017 només es van consultar fonts gitanes en el 31,45% dels casos, la qual cosa significa que no es van consultar en el 68,55%.²

Especialment greu és la imatge estereotipada que es dona de les dones gitanes, que són les principals protagonistes en les notícies i els relats més consultats, per la qual cosa constitueixen un sector d'alta vulnerabilitat i, per tant, necessitat d'una especial protecció.

---

2 Informe [¿Periodistas contra el racismo? La prensa española ante el pueblo gitano, 2017](#)

Recomanacions adreçades a professionals de la comunicació

---

1. Potenciar el tractament igualitari i no fer referència al grup ètnic si no és una dada rellevant per entendre la informació.

L'actuació d'una persona no ve determinada per pertànyer a una ètnia. Aquesta recomanació es necessària, sobretot, en relació amb notícies de caràcter negatiu.

En el cas que fos necessari identificar el grup ètnic, perquè la notícia fes referència a tota la comunitat, cal tenir en compte la seva ubicació, ja que l'efecte d'aquesta referència és més gran si està present a la portada, al titular o a la capçalera.

2. Evitar estereotips negatius respecte de la comunitat gitana.

La comunitat gitana és heterogènia, diversa i en desenvolupament. Per aquest motiu es recomana evitar associar-la, de manera explícita o implícita, a continguts relacionats amb el conflicte social, la marginació, la precarietat, el masclisme, l'analfabetisme, la violència o la delinqüència. Atribuir a la comunitat gitana tòpics i estereotips negatius fomenta actituds discriminatòries i racistes, així com una percepció estigmatitzada i negativa d'aquesta comunitat.

Els mitjans de comunicació s'han de fer ressò de la complexitat i la diversitat de la societat gitana i s'han d'allunyar dels dos grans tòpics amb què se la presenta actualment: l'ètnia gitana marginada i l'ètnia gitana artista.

3. Fomentar la difusió d'informacions positives sobre la comunitat gitana.

Els mitjans de comunicació desenvolupen un paper molt important en la construcció de l'imaginari social, per això han de contribuir a una percepció més proporcionada de l'ètnia gitana, que promogui la convivència i que ajudi a rebatre estereotips discriminatoris mitjançant continguts que informin i mostrin la seva situació, els seus avenços i el seu desenvolupament.

Per potenciar una representació adequada del poble gitano, convé que els mitjans difonguin notícies i continguts sobre la seva realitat vital i cultural actual també des d'un punt de vista positiu i que abasti totes les dimensions que té una comunitat diversa com la gitana, sense menyscabar el rigor informatiu.

Cal introduir el referent gitano positiu en les diferents emissions de manera transversal.

4. Recórrer a la comunitat gitana com a font d'informació.

Una manera de normalitzar la presència de l'ètnia gitana als mitjans és incorporar-la com a font d'informació i d'opinió, no només en les informacions relacionades amb la comunitat, sinó també en les notícies que afecten el conjunt de la població.

La societat gitana compta amb organitzacions i entitats representatives amb portaveus, persones expertes i informacions pròpies. Per afavorir la diversitat de punts de vista, aquestes s'han de consultar com a fonts informatives, a més de les fonts institucionals habituals.

Els mitjans de comunicació han de donar veu a totes les parts implicades en la notícia per explicar els diversos punts de vista i posicions. En el cas que la persona gitana sigui protagonista de la notícia, s'ha d'intentar aportar la seva postura i deixar que exerceixi el seu dret a la llibertat d'expressió.

Cal recordar que qualsevol testimoni en una informació ha d'anar referenciat amb el nom, i si escau, l'associació, ja sigui professional, social, cultural o de qualsevol altre tipus, a la qual representa, llevat que les fonts sol·licitin de manera explícita que se'ls mantingui en l'anonimat.

5. Evitar generalitzacions.

Cal no associar la pertinença a una ètnia a la causa d'un acte concret d'una persona. Convé fugir de la generalització per evitar que casos puntuals s'elevin a la categoria de general, així com fugir de la simplificació per poder oferir, si és possible, una perspectiva àmplia i plural de l'abast i el contingut de la notícia.

6. Contextualitzar la informació.

Aportar dades de context sobre les causes, les conseqüències i l'abast de la notícia permet interpretar millor els fets i ajuda a reflexionar. Es recomana tenir una cura especial en els titulars, en els destacats o entradetes i en la selecció d'imatges, ja que, de vegades, la brevetat comporta imprecisió i simplificació, i fomenta tòpics i estereotips.

7. Utilitzar un llenguatge inclusiu, sense connotacions negatives.

Es recomana l'ús d'un llenguatge normalitzador, en què s'evitin termes incorrectes,

discriminadors i estereotipats en el tractament informatiu de la comunitat gitana. Així mateix, es recomana l'ús de manuals o guies de llenguatge inclusiu.³

8. Evitar el sensacionalisme, el dramatisme i l'espectacularització.

Aquesta recomanació s'aplica tant al discurs escrit com a l'audiovisual. En l'elaboració d'una notícia o succés, sobretot si té un caràcter negatiu, cal protegir drets com la presumpció d'innocència, la protecció de dades, la llibertat d'expressió i el dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge. En el cas de persones menors d'edat, la necessitat de no vulnerar aquests drets es fa encara més imprescindible.

Així doncs, convé evitar les imatges, els vídeos i les descripcions detallades, dramàtiques, degradants, impactants i morboses que no respectin la dignitat de les persones, i evitar, tant com sigui possible, la tendència en molts mitjans d'espectacularitzar les informacions i els continguts.

9. Seleccionar i utilitzar amb cautela els recursos audiovisuals que acompanyen una informació

En la mesura que sigui possible, els recursos audiovisuals utilitzats, ja siguin imatges o vídeos, han de promoure la inclusió social i les actituds positives de la comunitat gitana, que reflecteixin la interacció, el diàleg i la col·laboració entre gitanos i no gitanos.

Les imatges i els vídeos ajuden a formar una imatge col·lectiva, que hauria de ser normalitzadora. Es recomana no recórrer sistemàticament a imatges distorsionadores, com les relatives a barraques i infrahabitats, situacions de droga i violència, menors d'edat al carrer. Per contra, s'ha de mostrar la comunitat gitana en convivència (habitats en alçada, llocs de treball, escola, activitats de lleure i esport, etc.).

La selecció d'imatges i de vídeos ha d'estar relacionada directament amb la notícia i els seus protagonistes. La inclusió d'imatges del fons d'arxiu ha de ser pertinent i ha d'anar identificada de manera adequada. Les citacions textuais o el material audiovisual que contingui imatges, expressions o altres connotacions racistes o discriminatòries amb referència a la comunitat gitana han de dur, en la mesura que sigui possible, l'autoria i el context en què van ser formulades o registrades.

---

3 La *Guia de llenguatge inclusiu* acompanya, com a document annex, aquestes RECOMANACIONS.

En les informacions sobre situacions extremes, com ara tragèdies o conflictes, es recomana extremar la cura i utilitzar plans generals més que no pas plans curts, més invasius i dramàtics.

És imprescindible demanar l'autorització expressa dels protagonistes de la notícia a l'hora d'obtenir imatges o vídeos que puguin envair el seu dret a la intimitat.

10. Tenir cura de la ubicació de la informació relativa a la comunitat gitana.

Els responsables de la ubicació física de la informació textual i gràfica de les notícies tenen una visió global del contingut. En relació amb les notícies sobre l'ètnia gitana, cal tenir-ne en compte l'emplaçament per no restringir-les només a les seccions de societat, successos o cultura, i considerar-ne d'altres, com ara educació, ciència, investigació, esports, política... També cal tenir en compte la resta d'informacions que comparteixen el mateix espai i evitar ubicar les relatives a la comunitat gitana al costat de notícies negatives.

11. Incorporar la perspectiva de gènere en les informacions sobre la comunitat gitana.

Si la representació de la comunitat gitana als mitjans de comunicació és gairebé invisible, la de la dona gitana ho és doblement. La dona gitana està assumint un paper cada vegada més actiu com a portaveu de la seva comunitat i es recomana als mitjans integrar la seva figura i el seu punt de vista com a font i protagonista de les informacions.

12. Exercir un ús responsable de l'humor pel que fa a l'ètnia gitana.

Els programes i els espais de ficció i d'entreteniment de tipus humorístic acostumen a recórrer a continguts generalitzadors i estereotipats pel que fa a col·lectius. Aquest fet no justifica l'insult, la injúria o l'atribució d'activitats degradants o delictives a una comunitat, ja que reforça que se'n tingui una percepció social negativa. Es recomana als professionals dels mitjans i de les empreses productores audiovisuals que exerceixin un ús responsable de l'humor quan es refereixin a l'ètnia gitana.

13. Normalitzar la presència de personatges d'ètnia gitana a les produccions de ficció.

Es recomana incloure personatges d'ètnia gitana a les obres audiovisuals de ficció, tant en rols principals com secundaris. La representació d'aquests personatges ha de ser en termes de normalitat i sense recórrer a tòpics i estereotips negatius o pretesament positius.

Recomanacions adreçades a les empreses de comunicació

---

1. Exercir la seva responsabilitat social davant les opinions i els comentaris que atempten contra els drets fonamentals.

Es recomana erradicar dels mitjans de comunicació la difusió d'actituds, opinions i comentaris discriminatoris, racistes i xenòfobs, no només en els gèneres informatius, de ficció i entreteniment, sinó també en els gèneres d'opinió (articles d'opinió, debats, tertúlies, etc.). Es recomana també una especial atenció i cura pel que fa a la programació que atempti contra aquests drets.

S'ha detectat un increment creixent d'aquest tipus de missatges mitjançant la participació de persones usuàries, en els fòrums i espais creats pels mitjans a internet, a les xarxes socials, així com en les sobreimpressions en programes televisius, molts dels quals es refugien en l'anonimat, fet que en dificulta la denúncia.

Els mitjans de comunicació són responsables editorials dels continguts dels comentaris publicats d'acord amb la Llei 34/2002, de serveis de la societat de la informació i de comerç electrònic, per tant, estan obligats a vetllar pels drets fonamentals, únic límit a la llibertat d'expressió.

En les tertúlies i els debats, tant radiofònics com televisius, es recomana que els mitjans de comunicació moderin adequadament i eliminin aquells missatges que de manera general promoguin el racisme, incitin a l'odi i a la violència, insultin o calumniïn o atemptin contra la dignitat de l'ètnia gitana en particular. Un mitjà de comunicació responsable ha de visibilitzar i ha de denunciar els exemples de pràctiques racistes i discriminatòries. Es recomana també proporcionar a les persones gitanes espais per expressar la seva opinió i fer possible l'exercici del seu dret a rèplica i a rectificació, si cal.

Per salvaguardar la llibertat d'expressió responsable, tots els comentaris a les xarxes públiques i diferents canals de comunicació haurien d'incloure la identificació de la persona autora.

2. Afavorir la formació dels professionals.

Dins de les seves possibilitats, les empreses mediàtiques han de posar a l'abast dels seus professionals la formació i l'especialització necessàries per a un tractament de qualitat en les informacions, no només les relatives a l'ètnia gitana, sinó de la societat en la seva diversitat.

3. Impulsar la inclusió de professionals d'origens diversos als mitjans de comunicació.

Promoure una composició diversa de les plantilles és una mesura que contribueix a aportar perspectives plurals en el treball diari a les empreses de comunicació.

4. Establir mecanismes d'autoregulació i compliment dels codis ètics de la professió.

A més de l'obligació de complir amb la normativa legal que regula el sector, es recomana que les empreses de comunicació contreguin un compromís actiu amb les mesures d'autoregulació i correulació existents, així com amb els codis ètics i deontològics de la professió.

Els mitjans de comunicació han de desenvolupar els mecanismes necessaris per vetllar pel compliment dels criteris de qualitat i ètica establerts per la professió o pels seus llibres d'estil. Només així es pot garantir un tractament informatiu i uns continguts rigorosos, contrastats i lluny d'estereotips negatius i llenguatges discriminatoris.

5. Extremer la consideració i la cura per evitar la consolidació i la difusió d'estereotips.

Es recomana, amb caràcter general, a tots els prestadors de ràdio i televisió que extremin la seva consideració i la seva cura per tal d'evitar en les programacions situacions que puguin contribuir a difondre i consolidar estereotips (negatius) sobre col·lectius, com la comunitat gitana, necessitats de més protecció pel que fa als continguts de la programació, la informació i la publicitat.

Recomanacions adreçades a les autoritats

---

1. Adoptar un rol responsable com a font d'informació.

Els mitjans de comunicació recorren diàriament a les institucions i els organismes oficials com a font d'informació, els quals els han de facilitar una informació contrastada, precisa, detallada i contextualitzada.

Quan s'informi sobre fets que poguessin ser delictius, en tot cas, s'ha de respectar el principi constitucional de presumpció d'innocència.

Quan una institució o organisme públic o autoritat es refereixi a la comunitat gitana o persona d'aquesta ètnia, ha de tenir present que el llenguatge que usi ha de ser inclusiu, respectuós amb la dignitat de les persones, allunyat de l'anècdota i de l'espectacularització, i no ha d'esmentar l'ètnia específicament si no és pertinent.

2. Fomentar la formació dels gabinets de comunicació.

Es recomana que el personal dels gabinets de comunicació de les institucions i els organismes oficials rebi formació sobre el tractament adequat de la informació relacionada amb la comunitat gitana.

3. Establir mecanismes de col·laboració amb els organismes de regulació audiovisual

Es recomana que els poders públics i les autoritats reguladores de l'audiovisual fomentin vies de cooperació, entre ells i amb la societat civil, per contribuir i vetllar pel dret a una informació veraç i plural, el respecte a la dignitat humana i el principi constitucional a la igualtat, no només per a la comunitat gitana, sinó per a tota la societat.

4. Fomentar la màxima difusió d'aquestes recomanacions.

Es recomana difondre aquestes recomanacions entre la comunitat educativa, les associacions professionals de premsa, les facultats i la resta d'agents socials i sindicats.

5. Instar les autoritats de regulació de l'audiovisual a tenir en compte aquestes recomanacions.

Els organismes de regulació del sector audiovisual de l'Estat i de les comunitats autònomes existents han de vetllar pel compliment d'aquestes recomanacions, d'acord amb les competències i les funcions que els atorga la normativa vigent.

Documentació de referència

[Guia sobre el tractament de la diversitat cultural en els mitjans de comunicació.](#) Col·legi de Periodistes de Catalunya, 2013.

[Guía práctica para periodistas. Igualdad de trato, medios de comunicación y comunidad gitana.](#) Fundación Secretariado Gitano, 2010.

[Guia de llenguatge inclusiu. Immigració, racisme i xenofòbia.](#) Mesa per a la Diversitat en l'Audiovisual, 2013.

[Guía de estilo para periodistas. ¿Cómo informar de colectivos en riesgo de exclusión?](#) Asociación Galega de Reporteiros Solidarios, 2011.

[Recomanacions del Consell de l'Audiovisual de Catalunya sobre el tractament informatiu de la immigració.](#) CAC, 2002.

[Periodisme per la pau i la convivència. Manual de bones pràctiques i recomanacions.](#) Movimiento por la Paz, 2014.

[Recommendation Rec \(2000\)23 Committee of Ministers to member states on the independence and functions of regulatory authorities for the broadcasting sector.](#) Consell d'Europa, 20 de desembre de 2000.

[Recomendaciones del Consejo Audiovisual de Andalucía sobre el tratamiento de la inmigración en los medios audiovisuales.](#) CAA, 2006.

[Decisión 21/2013 del Consejo Audiovisual de Andalucía sobre la difusión de comentarios xenófobos hacia el pueblo gitano en la página web de Cuatro.](#) CAA, 2013.

[Acord 25/2013 del Consell de l'Audiovisual de Catalunya sobre la sèrie documental Palabra de gitano.](#) CAC, 2013.

Guia de llenguatge inclusiu

INCORRECTE	CORRECTE	COMENTARI
Arreglador	Home/dona de respecte <i>Tío/a</i>	Persones que dins de la comunitat són respectades per la seva trajectòria vital, de manera que davant determinades situacions s'hi acudeix per demanar la seva opinió i/o perquè intervingui en situacions de conflicte.
Clan	Família extensa Grup familiar	Terme totalment inadequat per referir-se a la família gitana. Acostuma a associar-se a activitats delictives, especialment amb el tràfic de drogues. La família tradicional gitana es correspon amb el terme antropològic de la família extensa o grup familiar, que inclou un conjunt de parents (oncles, cosins, nebots...), a més del nucli familiar.
Col·lectiu gitano	Comunitat gitana	És més adequat utilitzar el terme <i>comunitat</i> , perquè té connotacions familiars i/o culturals, mentre que el terme <i>col·lectiu</i> fa referència a l'existència de llaços professionals o laborals en un grup.

INCORRECTE	CORRECTE	COMENTARI
Integració	Inclusió social	El terme <i>integració</i> resulta generalment molest per a la comunitat gitana, que, com a membres de la societat espanyola, com a ciutadans de ple dret, no s'han d'integrar. A més, és un terme que implica pèrdua o renúncia a senyals d'identitat propis. En qualsevol cas, tots dos termes s'han de referir a persones o grups en risc d'exclusió social o marginació, mai al conjunt de la comunitat gitana.
Multiculturalitat	Interculturalitat	És preferible utilitzar el terme <i>interculturalitat</i> (coexistència de diferents grups culturals en un mateix territori), com a evolució desitjable de la multiculturalitat (coexistència de diferents grups socials en un mateix territori). Sobre la base d'una sèrie d'elements culturals comunament acceptats i compartits per tots els grups, es potencien els elements diferencials de cadascun com a valor afegit per al conjunt de la societat.
Patriarca	Home/dona de respecte <i>Tío/a</i>	El terme <i>patriarca</i> té connotacions negatives, referides a àmbits mafiosos o delictius. No és un terme gitano, sinó que es va començar a fer servir erròniament en lloc d' <i>home/dona de respecte</i> o <i>tío/a</i> , que són els termes usats per referir-se a persones amb una trajectòria vital exemplar i a les quals s'acudeix en cas de necessitat de consell o mediació.

INCORRECTE	CORRECTE	COMENTARI
Paio	No gitano Gadye	No té per què tenir una connotació negativa. Segons la comunitat, s'usen termes com ara <i>veí</i> , <i>amic</i> , <i>castellà</i> , etc. <i>Gadye</i> o <i>gadjé</i> és la traducció del romaní. Es poden usar tots dos termes de manera indistinta.
Raça	Ètnia	Tots els éssers humans pertanyen a la mateixa raça. És més apropiat l'ús del terme <i>ètnia</i> , ja que fa referència a qüestions culturals, més que no pas biològiques.
Tribu	Grup familiar	Terme incorrecte. La família tradicional gitana es correspon amb el terme antropològic de la família extensa o grup familiar, que inclou un conjunt de parents (oncles, cosins, nebots...), a més del nucli familiar.
Xenofòbia	Racisme Antigitanisme Discriminació	El terme <i>xenofòbia</i> es refereix a l'odi o rebuig a persones pel fet que són estrangeres, per tant, l'ús és incorrecte per referir-nos a gitanos i gitanes espanyols. Alguns organismes europeus, com la Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI), assenyalen la conveniència d'emprar el terme <i>racisme</i> per garantir que a les persones percebudes erròniament com a membres d'una altra raça les empara la legislació vigent.

Entitats impulsores de les recomanacions

Impulsades

Federación Nacional de Asociaciones de Mujeres Gitanas Kamira

Participació

Asociación de Mujeres Gitanas Alboreá

Asociación Nacional Presencia Gitana

Col·legi de Periodistes de Catalunya

Comissions Obreres

Consejo Audiovisual de Andalucía

Consell de l'Audiovisual de Catalunya

Federació d'Associacions Gitanes de Catalunya

Federación Autónoma de Asociaciones Gitanas de la Comunidad Valenciana

Federación Española de Municipios y Provincias

Fundació Privada Pere Closa

Fundación Secretariado Gitano

Instituto de la Mujer y para la Igualdad de Oportunidades

Mesa per a la Diversitat en l'Audiovisual

Observatorio Español del Racismo y la Xenofobia

Subdirección General para la Igualdad de Trato y la No Discriminación

Unión Romani

Women's Link Worldwide

Consell
de l'Audiovisual
de Catalunya

